

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ МОДЕЛЕЙ СКЛАДНИХ СЛІВ-ТЕРМІНІВ ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ТЕХНІЧНОЇ ПІДМОВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

CHARACTERISTICS OF STRUCTURAL MODELS OF COMPLEX TERMS AND COMPOUND TERMS IN THE FIELDS OF ECONOMY AND TECHNOLOGY IN ENGLISH

Михайленко А.В.,

orcid.org/0000-0001-8814-7733

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті велику увагу приділено вивченню структурних моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень, утворених від різних частин мови в економічній та технічній підмовах англійської мови. Складні слова-терміни мають утворюватися за правилами і нормами певної мови, бути систематичними, точними, експресивно нейтральними, милозвучними, порівняно незалежними від контексту. Кожен термін зіставляється з чітким окремим визначенням, що орієнтує на відповідне поняття. Сполучувані можливості термінологічних лексичних одиниць з'являються через омонімію термінів залежно від контексту. У мові словотворчий процес відбувається завдяки похідним словам, які беруть участь у процесі словотворення. Об'єктами словотворчих засобів є твірні слова, словосполучення, твірні основи, форманти. Проаналізовано продуктивність та частотність реалізації поданих моделей словотвору, розглянуто словотворчі засоби. Дано визначення продуктивності словотворчої моделі. Продуктивність моделі залежить від фактора сполучуваності як у граматичному, так і у лексичному відношеннях. Досліджено частотність та продуктивність реалізованих моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень в економічній та технічній підмовах англійської мови. Можливі моделі з основами з різних частин мови надаються для визначення структури словотворчих можливостей моделей складних слів-термінів. Визначено моделі із найбільш вживаними першим та другим компонентами словотворчого процесу. Доведено, що найбільш вживаними є моделі N1+N2, N+V, N+Part.I. Виділено 10 складних моделей термінологічних словосполучень, які реалізуються в цій роботі. Результати цього дослідження допоможуть глибше зрозуміти структурні та семантичні особливості утворення словотворчих моделей та можуть сприяти тенденції розвитку словотворчих процесів у мові.

Ключові слова: структурні моделі, складні слова-терміни, термінологічні словосполучення, продуктивність, класифікація, частотність, реалізація.

The article deals with complex terminology and word-combinations in English. The main attention is focused on the productivity and realization of structural models composed by complex and compound terms in the fields of economy and technology. Most term-extractors focus on the identification of complex terms. Combination possibilities of terminological lexical items appear because of the wide use of the homonymy of terms, their dependence on the context. The productivity and realization possibilities of the given models of word-formation have been analyzed. The model's productivity is influenced by lexical and grammatical approaches to compound terms. The models with the most frequently used first and second components of the word-formation process are determined. The most widespread complex terms models are considered to be the ones of N1+N2, N+V, N+Part.I. Terminological word-combinations (compound terms) combine multi component attribute terms. They are common in most technical fields. Such word-combinations are formed by word composition according to the subordinate relationship between the components. Complex terms and compound terms are essential elements of the scientific and technical terminology. Frequency and productivity of realized models of complex terms and terminological phrases in economic and technical sub-fields are suggested.

The results of this investigation will help to understand the structural and semantic features of creating word-formation models more deeply. The dynamics of the word formation process of the given terminological word-combinations reflect certain changes in the economic and technical sub-fields in the English language.

Key words: structural models, complex terms, compound terms, word-combinations, productivity, classification, frequency, realization.

Постановка проблеми. Процес розвитку лексики будь-якої мови органічно пов'язаний із постійними змінами в суспільному житті, розвитком науки й техніки, мистецтва, культури. Частина слів зникає з активного словникового запасу і з часом забувається, але разом із тим відбувається збагачення словника новими словами.

У мові словотворчий процес відбувається за рахунок похідних слів, які беруть участь у процесі словотворення. Об'єктами словотворчих засобів є твірні слова, словосполучення, твірні основи, форманти (словотворчі суфікси, словотворчі префікси, сполучні морфемі).

У рамках словосполучення синтаксичні суб-компоненти володіють власними денотатами

й актуалізують свої значення. Складні терміни володіють семантичною єдністю, адже відтворюють структуру складного поняття.

В.С. Виноградов зазначає, що словотворчі категорії тісно пов'язані з граматичними категоріями і процесами; словотворення кожної мови визначається системою живих морфологічних і лексичних відношень, властивих певній конкретній мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі реалізації та продуктивності словотворчих моделей у технічній та економічній підмовах англійської мови практично не приділяється належної уваги в лінгвістиці, попри постійне зростання суспільного інтересу до цієї галузі. Фахова мова є засобом професійного спілкування фахівців певної сфери діяльності. Вона базується на загальноживаній мові. Саме фаховій мові характерні складні слова-терміни та термінологічні словосполучення. Характерні можливості деривації термінів та термінологічних словосполучень розглянуто в працях К.Г. Городенської, Ф.О. Нікітіної, Л.О. Симоненко, Н.Ф. Клименко.

Постановка завдання. Мета дослідження – розглянути засоби словотвору складних слів-термінів та термінологічних словосполучень в англійській мові.

Предметом дослідження є 51 структурна модель складних слів-термінів та 10 складних моделей термінологічних словосполучень в англійській мові.

Згідно з метою і предметом дослідження було визначено такі завдання:

- розглянути словотворчі засоби;
- вивчити основні структурні моделі словотворення;
- проаналізувати частотність вживання певних структурних моделей складних слів-термінів в англійській мові;
- дослідити частотність та продуктивність реалізованих моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень в економічній та технічній підмовах англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Ця робота дає змогу встановити інвентар словотворчих засобів в англійській мові, дати оцінку продуктивності та частотності реалізації словотворчих моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень.

Слово «словотвір» має подвійне значення: з одного боку, це процес і правила утворення слів за певними структурними і семантичними формулами, з іншого боку – цей термін означає певний аспект лінгвістичної науки [2].

Загальною теоретичною основою визначення продуктивності моделей складних слів-термінів (ССТ) та термінологічних словосполучень (ТС) є той факт, що вони можуть утворюватись в результаті поєднання основ будь-якої частини мови.

Як основну класифікацію частин мов розглянемо традиційну класифікацію, з якої виключаємо сполучник, що виражає відношення між словами, словосполученнями та реченнями; прикметники та частки – службові слова, що виражають відношення до предмета, а також артикль [1; 2].

За визначенням Степанової, *модель* – зразок формування одиниці мови, постійна структура, що відображає узагальнене значення та здатна збагачуватись різноманітним лексичним матеріалом, а також модель – це спосіб утворення інших структурних слів [5, с. 209–210].

Описуючи моделі, встановлюємо ССТ та ТС, ступінь частотності моделі як один із суттєвих способів її функціонування в мові, тобто частоту вживання ССТ та ТС у підмовах [5, с. 212].

Продуктивність та непродуктивність моделей вчені розглядають по-різному. Продуктивність та непродуктивність моделей – явище відносне. З точки зору лінгвістики всі словотворчі засоби поділяють за цими двома категоріями [3, с. 18].

Продуктивність словотворчої моделі – здатність моделі співвідноситись з утвореними за нею складними словами, здатність словотворчого ряду до поповнення новими мовними одиницями. Модель є продуктивною, якщо за її зразком у мові створені десятки, а то й сотні похідних. На продуктивність моделі впливає фактор сполучуваності як у граматичному, так і у лексичному відношеннях.

Для виявлення та визначення структури словотворчих можливостей моделей ССТ та ТС економічної та технічної підмов задаються їх можливі моделі з основами з різних частин мови.

Розглянемо 51 модель складних слів-термінів та термінологічних словосполучень підмов техніки та економіки англійської мови. Із 51 моделі реалізується 21 словотворча модель. Реалізація моделей ССТ та ТС економічної та технічної підмов відбувається за принципом сполучуваності слів. Залежно від того, які частини мови сполучаються, визначається та чи інша модель: якщо іменник сполучається з іменником, то модель буде N+N, якщо іменник із прикметником, то N+Adj. Реалізація моделей ССТ та ТС наведена в таблиці 1.

Як видно із таблиці, із восьми можливих структурних моделей ССТ, другим компонентом яких є іменник, реалізуються всі (N+N, Adj+N,

**Реалізація моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень
у технічній та економічній підмовах**

№	Потенційні моделі складних слів-термінів	Реалізовані моделі складних слів-термінів	Приклади
1	N+N	N+N	Air box, boxcar
2	Adj+N	Adj+N	Available head
3	Adv+N	Adv+N	Inside board
4	V+N	V+N	To get a factor, to give a value
5	P _I +N	P _I +N	Bending air, governing body
6	P _{II} +N	P _{II} +N	Enclosed body, uninterrupted face
7	N+Adj	N+Adj	Nose heavy
8	V+Adj	-----	-----
9	N+V	N+V	Air brake, base charge
10	P _I +Adj	-----	-----
11	P _{II} +Adj	-----	-----
12	Num+Adj	-----	-----
13	Adj+Ving	Adj+Ving	Quick-setting, free-swinging
14	V+V	V+V	Drop occur
15	P _I +V	-----	-----
16	P _{II} +V	P _{II} +V	Inclined drop
17	Num+V	-----	-----
18	N+P _{II}	N+P _{II}	Face centered, foot driven
19	Adj+P _{II}	-----	-----
20	Adv+P _{II}	-----	-----
21	V+P _{II}	V+P _{II}	To be transmitted
22	Num+P _{II}	-----	-----
23	N+P _I	N+P _I	Power producing
24	Adv+P _I	-----	-----
25	V+P _I	-----	-----
26	P _{II} +P _I	-----	-----
27	P _I +P _I	-----	-----
28	Num+P _I	-----	-----
29	N+Adv	N+Adv	hanger-on passer-by
30	Adj+Adv	-----	-----
31	V+Adv	-----	-----
32	P _{II} +Adv	-----	-----
33	P _I +Adv	-----	-----
34	Num+Adv	-----	-----
35	N+Num	N+Num	Foot cubic
36	Num+N	Num+N	First shape, zero gate
37	Adj+Num	-----	-----
38	V+Num	-----	-----
39	P _{II} +Num	-----	-----
40	P _I +Num	-----	-----
41	Part+N	Part+N	Out gate
42	Part+Ving	Part+Ving	uplifting
43	Part+Adj	-----	-----
44	Part+Adv	-----	-----
45	N+Part	N+Part	Neck in, neck out, nose down
46	Adj+Part	-----	-----
47	Adv+Part	-----	-----
48	V+Part	V+Part	Use up, give away
49	P _{II} +Part	-----	-----
50	P _I +Part	-----	-----
51	Num+Part	-----	-----

Таблиця 2

Реалізовані складні моделі термінологічних словосполучень в економічній та технічній підмовах

№	Модель	Приклади
1	$N_1 + \text{Prep} + N_2$	Nose of chisel, nose of punch
2	$N_1 + N_2 + N_3$	Storm-water bed, sand-filter bed
3	$V + \text{Prep} + N$	Make-up water, drop in demand
4	$N_1 + V + N_2$	Engine test bed, flight control board
5	$N_1 + P_1 + N_2$	Water-bearing bed, lever crossing gate
6	$\text{Adj} + N_1 + N_2$	Chemical-warfare head, Civil Aeronautics head
7	$\text{Adv} + N_1 + N_2$	Low-lever gate
8	$\text{Adv} + \text{Adj} + N$	Multi-spindle head
9	$P_1 + N_1 + N_2$	Deadening paper board
10	$\text{Adj} + V + N$	Central Control Board

Таблиця 3

Частотність та продуктивність реалізованих моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень в економічній та технічній підмовах

№	Модель	Частотність, %	Продуктивність
1	N+N	41,4	300
2	Adj+N	11,5	83
3	Adv+N	0,8	6
4	V+N	10,6	77
5	$P_1 + N$	12	88
6	$P_{II} + N$	4,9	35
7	Num+N	1,2	9
8	Part+N	0,3	2
9	N+Adj	0,5	4
10	N+Adv	0,1	1
11	N+V	3,9	28
12	$N + P_1$	0,3	2
13	$N + P_{II}$	1,7	12
14	N+Num	0,1	1
15	N+Part	0,7	5
16	Adj+Ving	2,6	19
17	V+V	0,4	3
18	$P_{II} + V$	0,1	1
19	Part+Ving	0,3	2
20	$V + P_{II}$	0,3	2
21	V+Part	0,3	2
Загалом		94,2	683

Таблиця 4

Частотність та продуктивність реалізованих складних моделей термінологічних словосполучень в економічній та технічній підмовах

№	Модель	Частотність, %	Продуктивність
1	$N_1 + \text{Prep} + N_2$	2,5	18
2	$N_1 + N_2 + N_3$	1	7
3	$V + \text{Prep} + N$	0,8	6
4	$N_1 + V + N_2$	0,3	2
5	$N_1 + P_1 + N_2$	0,3	2
6	$\text{Adj} + N_1 + N_2$	0,3	2
7	$\text{Adv} + N_1 + N_2$	0,3	2
8	$\text{Adv} + \text{Adj} + N$	0,1	1
9	$P_1 + N_1 + N_2$	0,1	1
10	$\text{Adj} + V + N$	0,1	1
Загалом		5,8	42

Adv+N, V+N, P_I+N, P_{II}+N, Num+N, Part+N), якщо дієслово – реалізуються лише 5 (N+V, Adj+Ving, V+V, P_I+V, Part+Ving). Із восьми можливих структурних моделей ССТ, першим компонентом яких є іменник, реалізуються всі (N+N, N+Adj, N+Adv, N+V, N+P_I, N+P_{II}, N+Num, N+Part), якщо дієслово – лише 4 (V+N, V+V, V+P_I, V+Part).

Крім реалізованих 21 простої моделі складних слів-термінів та термінологічних словосполучень, на основі проведеного дослідження можна виділити 10 складних моделей термінологічних словосполучень, які реалізуються в цій роботі. Наведемо такі моделі в таблиці 2.

Продуктивність та частотність реалізованих моделей складних слів-термінів та термінологічних словосполучень, утворених від найбільш частотних загальноживаних слів в економічній та технічній підмовах англійської мови, наведемо в таблиці 3.

Крім цих реалізованих моделей, в основу нашого дослідження входять складні реалізовані моделі термінологічних словосполучень, частотність та продуктивність яких розглянемо в таблиці 4.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що найбільш продуктивними та частотними структурними моделями в економічній та технічній підмовах англійської мови є моделі, першим та другим компонентом яких є іменник (100%). Відсотковий склад кількості моделей із першим та другим компонентом дієсловом становить 56%. У створенні нових слів словотворчі засоби володіють різною активністю. Вивчення та реалізація продуктивних моделей утворення складних слів-термінів та термінологічних словосполучень в англійській мові сприяють тенденції розвитку словотворчих процесів у мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бархударов А.С. Язык и перевод. Москва : Международные отношения, 1975. 190 с.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение. Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
3. Захарова Л.М. Структурный и тематико-понятийные аспекты английских сложных слов-терминов подязыка вычислительной техники : дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1983. 269 с.
4. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 368 с.
5. Степанова М.Д. Теория валентности и валентносный анализ. Москва, 1999. 211 с.

УДК 81'373.233

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-3.6>

ПРИНЦИПИ НОМІНАЦІЇ В ЕРГОНІМІЇ

PRINCIPLES OF NOMINATION IN ERGONYM

Позніхіренко Ю.І.,

orcid.org/0000-0003-2953-405X

доцент кафедри загального мовознавства і германістики

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

У статті проаналізовано наявні концепції значення ергонімів, що дає змогу виділити функціональний підхід до значення ергонімів як основний для розуміння значення ергонімії загалом. Порівняно з найбільш дослідженими антропонімами, ергоніми характеризуються важливістю внутрішньої форми як мотивувальної ознаки, що лежить в основі найменування. Також важливий зв'язок із поняттям, яке позначено об'єктом номінації. Отже, значення ергонімів – складний вузол смислів, що складається зі специфічних денотативних і нерідко конотативних компонентів. Конотативні семи в змісті номінації міського об'єкта дають можливість зростання інтерпретаційного потенціалу ергонімів.

Дискурсивний аналіз лексем кав'ярень, барів, ресторанів показав соціокультурну зумовленість індексаторів ергонімів і дав змогу виявити ті образи, які мають місце у свідомості носіїв мови і які так чи інакше використовує номінатор, ерсоналізуючи міські об'єкти (кав'ярня – місце зустрічей і побачень; місце, де обдарованих людей охоплює натхнення; місце, яке приваблює відвідувачів особливою атмосферою та інше).

Номінація в ергонімії має низку особливостей: вторинність ономастичних назв; індивідуальність кожного акту іменування; тісний зв'язок імені з названим об'єктом і культурно-історичним тлом, на якому воно виникло. Співвідношення штучної і природної номінації проявляється в такому: на підставі штучних офіційних імен утворюються неофіційні природно сформовані еквіваленти в усному спілкуванні, а природні (народні) найменування служать